

Марија Голубовић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
UDK 316.356.2-053.2
Примљено: 22.9.2021.
Ревидирана верзија: 04.2.2022.
Одобрено за штампу: 09.2.2022.
DOI: 10.46630/gsoc.28.2022.03

ОСОБИНЕ ПОРОДИЧНИХ ПРАКСИ ДЕЦЕ У НУКЛЕАРНИМ ПОРОДИЦАМА²

Апстракт: Тема овог рада су особине породичних пракси нуклеарне породице из перспективе деце. Идеја од које полази овај рад јесте да су породичне праксе те које омогућавају стабилност породичног живота, али остављају простора и за његове промене. Као такве – омогућавају и да се удаљимо од поимања породице као статичног феномена и пружају дубљи увид у унутарпородичну динамику. Кроз осећај свакодневног, уобичајеног, али и кроз осећај флуидности и осећај активности који имају чланови породица стичемо увид у начин живота одређене породице, односе између њених чланова и начине на које се породица одређује у односу на друге. Циљ истраживања био је испитати да ли су односи на релацији родитељ–деца родно условљени, каква је подела улога у породици, као и како породица поставља границе између својих чланова, а како према појединцима који се не сматрају члановима породице.

Кључне речи: породичне праксе, нуклеарна породица, деца.

Увод

Анализом особина породичних пракси нуклеарне породице добија се увид у то на који начин породичне праксе доприносе репродукцији, а у исто време и редифинисању породице. Посматрана на овакав начин, породица није статична структура, већ флуидни феномен. Какве ће праксе бити заступљене у породици зависи од односа на релацији родитељ–дете, односа између партнера и односа између деце. У овом раду фокус ће бити на односима на релацији родитељ–дете и њиховом повезаношћу са породичним праксама. Породичне праксе условљавају комуникацију, кохезију и улоге у породици, као и постављање граница између унутрашње и спољашње сфере породице. Такође, утицај породичних пракси на свакодневни живот чланова породице представља важан сегмент проучавања породичног живота. Проучавајући особине

¹ marija.96g@gmail.com

² Теоријски део рада, као и истраживање представљају део мастер рада на тему *Праксе интимности деце у нуклеарној породици*, одбрањеног 22.09.2020. године на Филозофском факултету у Нишу.

породичних пракси добијамо увид у динамику односа између чланова породице. У раду се полази од одређења породичних пракси које даје Дејвид Морган (David Morgan, 2011) указујући на то да људи управо својим свакодневним активностима у оквиру породице стварају и организују ту исту породицу. Морган истиче и четири битне особине породичних пракси наводећи да су то *осећај активности, осећај свакодневног, осећај уобичајеног и осећај флуидности*.

Претходно наведени теоријски концепти представљали су основ за истраживање које је имало за циљ да испита особине породичних пракси из перспективе деце из нуклеарних породица. Истраживање је у потпуности квалитативно конципирано, а полуструктурисан интервју је основни метод прикупљања података о односима на релацији родитељ–дете, подели улога у породици, као и постављању граница, како између чланова породице, тако и односу на појединце који се не сматрају породицом. Учеснике истраживања чинила су деца из нуклеарних породица која су јединци или имају брата/сестру и живе заједно са родитељима. Овакав узорак је одабран како би се породичне праксе испитале из перспективе деце. Истраживање је спроведено у нуклеарним породицама због предности које оне пружају као породичне форме са мање чланова чиме је олакшан обухват њихових међусобних односа и осигуран бољи приступ њиховим породичним праксама.

У првом делу рада дато је теоријско одређење породичних пракси, а затим и њихових особина, након чега следи методолошки оквир истраживања и анализа и интерпетација резултата истраживања.

Одређење породичних пракси

Породичне праксе не треба поистовећивати са праксама интимности. Свакако да праксе интимности укључују и породичне односе, али много већи ниво интимности може се успоставити између пријатеља или између емотивних партнера него између чланова породице. Исто тако, породичне праксе не морају нужно да буду интимне. Много већи ниво интимности може се развити са особама изван породичног круга него са члановима сопствене породице. Дејвид Морган породичне праксе не везује искључиво за породични дом већ истиче да су оне карактеристичне за место које појединац сматра својим домом. Такође, породичне праксе се могу спроводити и ван породичног дома, на пример, када је породица на одмору (Morgan, 2011). Дејвид Чил (David Cheal) породичне праксе дефинише као „уобичајене, свакодневне акције које појединци чине са намером да, у извесној мери, њима утичу на друге чланове породице“ (Cheal, 2002: 12, према: Morgan, 2011: 9). Породичне праксе и њихова рутинизација умногоме олакшавају живот у породици. Оне подразумевају поделу кућних послова, бригу и одговорност за друге чланове породице и стварање навика везаних за живот у породици. Захваљујући рутинизацији и стварању навика штеди се време које би иначе било потрошено на стално преговарање и договарање око породичних улога и статуса (Phoenix and Brannen, 2014: 12).

Дејвид Морган, бавећи се породичним праксама, истиче да не постоји никакав прећутан договор, нити долази до непрестаног преговарања између чланова породице око тога шта ће подразумевати породичне праксе које ће практиковати, већ да људи свакодневним животом стварају и организују породицу. На тај начин указује како особине самих породичних пракси доприносе репродукцији, али, у исто време и рedefинисању породице³. Овим приступом се не удаљава од поимања породице као чврсте структуре, већ се породица схвата као низ активности које у датом тренутку имају посебно значење за породицу.

Особине породичних пракси

Морган наводи и четири битне особине породичних пракси које у исто време пружају стабилност породичном животу, али остављају места и за његове промене (Morgan, 2011). Прва особина је *осећај активности*. Ова особина произилази из схватања да породица представља флуидни феномен који заправо стварају сами актери кроз праксе које чине. Читав низ тривијалних активности може добити на значају онда када се одвија у заједничком, породичном, контексту. Стављање фокуса на активности које обављају чланови породице удаљава нас од поимања породице као релативно статичне структуре са јасно дефинисаним улогама и статусима у оквиру ње. Чланови породице нису само особе којима је додељена улога мајке или оца, већ су они ти који својим активностима стварају и рedefинишу мајчинство или очинство. Истраживање спроведено 2018. године (Stanojević, 2018) показује да су очеви у Србији и те како свесни патријархалног модела поделе породичних улога по питању родитељства. Они се од таквих искустава дистанцирају, али их наводе из непосредног окружења или кроз осврт на своју примарну породицу. Учесници истичу да су свесни да се разлике између оца и мајке заснивају на основним биолошким разликама и разликама у личности партнера, али да не постоји јасан основ за строгу поделу између родитељских улога. Тиме указују да сами супружници, кроз међусобни договор и организацију, могу конструисати свој модел родитељства.

Друга особина породичних пракси је *осећај свакодневног*. Ова особина може да се тумачи на два начина који заједно чине суштину породичне свакодневице. Једно тумачење подразумева оно што се дешава великом броју људи, дакле оно што је уобичајено у некој популацији попут родитељства, партнерства, болести и сл. Када се осећај свакодневног схвати на овакав начин он омогућава да се уоче дисфункционалности породице и промене у њеним формама према одступању од онога што је уобичајено у већинској популацији. Представници социјалног конструкционизма истичу да, аналитички посматрано, нема дисфункционалних и функционалних породица. Такав статус се добија од „значајних других“ или од самих чланова породице. Породица није

³ Практике обухватају, како иновативно понашање, тако и уобичајене и институционализоване начине понашања који се састоје од унапред задатих сценарија (Jamieson, 2011).

сама по себи функционална или дисфункционална; има само оних породица којима је такав статус додељен или за које се узима здраво за готово да су (дис)функционалне (Gubrium and Holstein, 1990: 15). Друго тумачење осећаја свакодневног се односи на оне догађаје који се сматрају безначајним и које скоро па да није вредно помињати. Овим приступом се стиче увид у оно што је заједничко породицама упркос њиховим класним, етничким или било којим другим разликама.

Осећај уобичајеног је трећа особина породичних пракси. Ова особина односи се на све оно што је део свакодневног живота породице. Практике које доприносе осећају уобичајености могу се практиковати на дневном, недељном, месечном или годишњем нивоу. То могу бити породичне шале, заједнички оброци, заједничко обављање кућних послова, породични ритуали, заједничко прослављање празника и рођендана. Један од ритуала карактеристичних за породичне односе, у модерном друштву, је – поклањање. Ритуална размена поклона је честа за прилике као што су рођендани, Нова година, Божић и други празници. Разменом поклона се изнова потврђује трајна важност породичних веза и исказује љубав и уважавање што доприноси репродукцији интимности и приватности породичних односа (Cheal, 2008: 21). Практике везане за исхрану су, такође, блиско повезане са прихваћеним или распрострањеним представама о породици и због тога представљају средство којим се породица ствара. Шта се једе, како, када и где, омогућава да стекнемо увид и пратимо промене у начинама породичног живота (McIntosh et al. 2011: 177). Ове праксе подстичу и интеракцију, а управо у породици појединац стиче примарно искуство са храном – каквог је укуса, како мирише, такође, стиче и развија преференције по питању хране, навике везане за исхрану и на тај начин праксу која није стриктно везана за породицу усваја као породичну (Ellis, 2008: 356). У праксама везаним за исхрану постоје три кључна момента: куповина намирница, припремање хране и једење. Кроз обезбеђивање и припремање хране и obroка може се стећи увид у родну поделу послова и простора у породици, при чему је кухиња простор, а припремање obroка посао, који најчешће припада жени (Jackson, 2009: 94).

Као четврту особину Морган наводи **осећај флуидности**. Ова особина има два аспекта и указује на велику флексибилност појма породице. Први аспект се тиче постављања граница, између оних који су чланови породице и оних који то нису, у било ком сету породичних активности. Ко ће бити сматран породицом зависи, са једне стране од тога ко то питање поставља (социјални радник, комшија, истраживач), а са друге стране од околности (венчање, сахрана, празници) у којима треба одредити ко се сматра породицом. Управо се кроз саме праксе као што су прославе, брига о неком члану породице или подела имовине дефинише ко се сматра породицом у одређеној ситуацији (Jamieson, Simpson and Lewis, 2011: 22). Породица поставља границу између приватне, унутрашње и јавне, спољашње сфере. Приватна сфера је сфера интимности. У њој чланови породице испољавају своја истинска осећања и њу штите од надзора и осуда аутсајдера. Насупрот томе, у јавној сфери, понашање чланова породице је у складу са очекивањима од улоге коју имају у породици (Mesch,

2006: 123). „Породица се у неким сликама појављује као простор који има јасну границу у односу на спољашњост, на оно што се схвата као јавна сфера. И та граница је врло важна – постоји читав спектар тема и проблема који су намењени породичном кругу и које не би требало разматрати ван породице или их износити пред *outsider*-е. Ако се поступи тако, породица се осећа изневереном, чак и повређеном јер је приватна ствар напустила простор којем припада и постала део своје супротности“ (Крстић, 2018: 41). Други аспект ове особине служи да укаже да породичне праксе не треба поимати као искључиво везане за породицу. Често неке од породичних пракси могу бити дефинисане и као родне или генерацијске праксе. Породични дом представља простор у коме се моћ дистрибуира нормативно што доводи до неједнакости. Најпре се издваја генерацијска неједнакост која подразумева доминацију и надзор старијих над млађима, а затим и родна неједнакост кроз одређивање граница родних улога у породици (Крстић, 2017: 26). Мишел Фуко нуклеарну породицу види и као мрежу задовољства – моћи испреплетених на многим местима и у променљивим односима. У њој долази до подвајања деце и одраслих, успостављања поларности између себе родитеља и деце, као и разних метода надзора деце у сврху контроле њихове сексуалности (Фуко, 2006). Ова особина породичних пракси отвара питање колико су породичне праксе заиста условљене особеностима породичног начина живота, а колико репродукују родне или генерацијске разлике.

Метод истраживања

Група која је била предмет овог истраживања састојала се од деце из нуклеарних породица која су јединци или имају брата или сестру и живе заједно са својим родитељима. Овакав узорак је одабран са циљем да се испитају особине породичних пракси из перспективе деце. Узорак је био сачињен од 15 учесника из 9 нуклеарних породица и од тога 4 случаја чине јединци, један близанци, један близанци са старијом сестром, затим један случај чине браћа и два случаја чине брат и сестра. Од 15 учесника 9 је мушког, а 6 женског пола, а учесници су старости од 17 до 27 година. Истраживање је квалитативно конципирано те је полуструктурисан интервју био основна метода због своје отворености и флексибилности. Овај тип интервјуа одабран је јер омогућава да се истраживач држи одређеног водича за разговор, али и да има слободу у формулисању питања и промени њиховог редоследа током разговора. Интервју је за потребе овог истраживања структурисан тако да садржи 4 теме: доживљај интимности и личног простора, породичне праксе, однос са родитељима и однос са братом/сестром. Након транскрипције интервјуа вршено је отворено кодирање, без стриктног кодног система. Процес кодирања је обављен преко софтвера за анализу квалитативних података QDA Miner. Отворено кодирање је спроведено тако да су на основу општих тема интервјуа одређене и основне категорије за кодирање. У оквиру тих категорија су даље одређивани кодови који представљају конкретизацију тих тема. Кодирање јесте било отворено, али се водило рачуна о томе да

кодови буду у корелацији са категоријом. Сви учесници су унапред обавештени о теми, сврси, циљевима и процедури истраживања. Предочено им је и како ће се осигурати анонимност и поверљивост података и пре почетка интервјуа потписали су писану сагласност за учешће у истраживању. Учесницима је пружена могућност да сами изаберу псеудоним који ће се користити за њих у даљим фазама истраживања, а нарочито у објављивању налаза истраживања.

Налази истраживања

Породичне праксе пружају стабилност породичном животу, али остављају простора и за његове промене. То су уобичајене и свакодневне акције које појединци чине са намером да утичу на друге чланове породице. Прва особина породичних пракси је осећај активности. Фокус ове особине је на активностима које обављају чланови породице чиме се истиче да чланови породице нису само особе којима је додељена одређена улога већ су они ти који својим активностима стварају и редефинишу своје улоге. Увид у поделу послова у породице је један од начина да се стекне увид у то колико су улоге и статуси у оквиру породице чврсто дефинисани. Кроз одговоре учесника на питање шта за њих представљају мајка и отац најзастуљенијим се показало виђење које одговара Парсонсовој парадигми о комплементарној подели улога полова у породици. Ова диференцијација улога полова постављена је у виду поделе која раздваја на једној страни мушкарца и његову инструменталну улогу, а на другој страни жену и њену експресивну улогу (Milić, 2001). Оваква подела подразумева да је улога мушкарца тачка додира породице, а другим подсистемима, док жена има улогу у контролисању афективних односа у породици и посредовању између мужа и деце. Отац се доживљава као неко ко треба да обезбеди сигурност и материјалну егзистенцију породице, док се мајка доживљава као особа која васпитава децу и проводи највише времена са њима бринући о домаћинству.

***Виктор:** Као, отац ти је нека буде глава куће, тај који те чува и пази и то, који се брине о стварима као што су новац и то, да обезбеди породицу. Мајка је такође много битна личност, можда најбитнија у целој тој причи. Има главну улогу у свему томе јер она највише васпитава и највише времена проводи са децом и углавном игра највећу улогу у sazревању и одрастању.*

***Емилија:** Могу рећи да извојим то да мајка углавном препушта оцу да управља новцем, а она је та која је задужена за одржавање домаћинства.*

У Мартиновој породици је Парсонсонов модел функционисао све док његов брат и он нису стекли одређену зрелост. Након тога се модел трансформисао и више није у складу са стриктном поделом улога између оца и мајке, већ су се њихове улоге приближиле и сада им обоје пружају емоционалну подршку.

***Мартин:** Ако гледамо кад смо Максим и ја били млађи мајка је ту била... Њена улога је највише била емоционална потпора. Мајка је увек била ту, која ће да нас заштити од било чега, утешити, не знам. Њена улога је била да нас, ето, спреми,*

обуче, значи да брине о детету. Емоционална и физичка потпора. Док тата је, раније, био техничка улога, да обезбеди финансијска и било која друга средства да породица може да функционише, не знам, да доноси одлуке... Док сад, из ове тачке гледишта, може се рећи да је иста улога тренутно и мајке и оца, односно емоционална подршка.

Истраживање је показало да постоји родна димензија блискости између деце и родитеља. Она се огледа у томе да учеснице истичу већу блискост и слободу у односу са мајком, а учесници у односу са оцем. Учеснице истичу да, иако и са оцем могу да разговарају слободно, ипак са њим не причају о интимним стварима као са мајком, док учеснице истичу да имају отворенији однос са очевима јер сматрају да су они прошли кроз све оно кроз шта они пролазе.

Емилија: *Имамо отворен однос. Посебно са мајком. Са њом разговарам као са најбољом пријатељицом, могу да јој кажем буквално све, док са оцем... Ето, те неке мало интимније ствари не делим, али углавном могу о свему да причам са њим.*

Неда: *Са мамом и кад дође до неке ситуације кад морам да јој кажем, ја могу да јој кажем. Док тати не бих могла никако. На пример, када сам остала трудна било је веома напето. Ја нисам знала прво како да им кажем. Па је мало прошло време, 'ајде сутра ћу, 'ајде са дечком ћу, 'ајде нећемо заједно, 'ајде прво ћу мами, па ћемо мама и ја полако тати... И то се тако одуговлачило док на крају нисам рекла мами па смо полако рекле тати и тако.*

Када је реч о подели кућних послова, иако је доминантна идеја о подели на мушке и женске послове, неретко и мушкарци обављају „женске“ послове при чему су они селективнији када је реч о пословима које ће обављати. Жена, односно мајка, остаје члан породице који је задужен за све кућне послове, осим оних физички захтевних, док се деца јављају као неко ко помаже мајци у обављању кућних послова.

Мартин: *Па, мама ради све послове које ради жена. Значи, пере, чисти, кува. Тата ради физичке послове. Максим и ја смо, да не кажем заштићени, него ослобођени већине обавеза. Ја сам ето, одувек хтео да помогнем и све, а они су увек били у фазону ти си дете, не треба да се мучиш и тако то.*

Клара: *Не, није постојала никада подела послова. Углавном је мајка радила све, ја јој помогнем. Раније сам јој помагала кад ми каже, сад јој помажем увек, али не, није постојала подела послова, није било потребе.*

Интервјуер: *Значи, тата и брат не раде ништа?*

Клара: *Па, добро, ето, оно, мењање сијалица, закуцавање ексера у зид, свакако није радила мама. Али сад, чудно ми звучи, али не. Било је тренутака када је тата узео да покупи веш, ову... Храну са стола после ручка, да рашири веш, али ретко. Дешава се, али једном на десет пута, ајде тако да кажем.*

Павле: *Ђале, што се тиче чишћења, то нема везе с мозгом. Кева усисава, пере, брише. Исто јој Виктор и ја помажемо. Ја не волим баи да усисавам па бежим од тога. Углавном, како се зове, ћалета ћу да одстарним. Он се не рачуна ту. Углавном, кева, Виктор и ја. На пример, ја бришем, Виктор усисава, кева риба купатило.*

Из одговора учесника на питање ко је у њиховој породици задужен за кување стиче се утисак да је кухиња простор који је, традиционално, резервисан за жене. Иако истичу да и њихови очеви знају да кувају, они то ипак чине или врло ретко или само када су у питању одређена, посебна јела. Међутим, чак и повремено ангажовање осталих чланова породице, када је реч о спремању оброка, указује на постојање шансе за помак од традиционалног схватања да је жени место у кухињи.

Касја: *Мама углавном. Али, ево, у задње време сам се и ја придружила томе. Тата скоро никад.*

Реља: *Па мама, логично. Тата само нека своја јела кад спрема. То су пар њих. Риба кад се спрема, он спрема, печурке и роштиљ. Све остало мама, као и свуда.*

Милош: *Кева, а од скоро и сестра, а и ћале је био ту. Оно, чудо као, ћале кува и онда пошто тако нешто спреми у месец, месец и по дана, онда се сви обрадујемо као да је благо.*

Осећај свакодневног је друга особина породичних пракси и омогућава да се стекне увид у оно што је заједничко породицама упркос њиховој класној, етничкој или било којој другој разлици. Нестајање разлика између породица са различитом класном позадином се најбоље види онда када учесници описују како породица проводи дане када су сви на окупу. И Емилија, чија породица припада нижој класи, и Клара, чија породица припада вишој класи, истичу да онда када су сви укућани код куће време углавном проводе заједно, гледају телевизију, разговарају или ручају заједно.

Емилија: *Углавном то буде дан кад немамо обавезе. Препричавамо шта нам се дешавало претходних дана, испијамо кафу, гледамо заједно ТВ. У вечерњим сатима практикујемо да одгледамо неки филм заједно, мајка у тим ситуацијама спрема омиљени слаткиш. А сад, да будем реална, обично ми дође очи да им извадим кад ми причају како по цели дан скитам (смех). Шалим се.*

Клара: *Па, ништа, доручкујемо, тј. мама изађе док ми спавамо. Онда она дође, заједно доручкујемо. После заједно пијемо сви кафу, ако је лепо време на тераси, ако није онда у стану. Гледамо неки емисију, причамо, углавном одемо негде на ручак, ту је већ 5 или пола 6. После тога одгледамо неку емисију, једемо неки слаткиш код куће, поново пијемо кафу, тј. кад се вратимо с ручка и онда полако крећемо да причамо о сутрашњем дану, сутрашњим обавезама и тако то. Битно је да мајка прва излази ујутру, да донесе доручак, онда сви доручкујемо и од тада углавном креће смех и зезање.*

Трећа особина породичних пракси је осећај уобичајеног. Ова особина подразумева све оно што је део свакодневног живота породице. Осећај уобичајеног се манифестује кроз заједничке оброке, породичне ритуале, прославе, а ту је и даривање поклона. Када говоре како проводе заједничко време са породицом, учесници истичу заједничке оброке и испијање кафе, али ту је и заједничко гледање телевизије, заједничко обављање послова, али и свађе.

Емилија: *Нека, да кажем, заједничка навика нам је да ручамо сви заједно, то готово увек практикујемо. Ретко кад то прескачемо. Увече практикујемо да, имамо, ето, те неке серије, породичне, да тако кажем, које пратимо. Углавном,*

ето, дружимо се.

Мартин: Тако што гледамо ТВ, причамо, једемо, истијамо кафе, идемо код бабе и деде у госте, слаavimo празнике заједно. Некад се и свађамо, радимо неке послове заједно...

Клара истиче да поред навика које имају сви заједно, постоје и оне које су везане само за неке чланове породице.

Клара: Ручак недељом обавезно и раније је било да, то смо често примењивали, да сваке недеље неко други скува ручак. Путајемо заједно, барем једном годишње, да ли је море или планина – небитно. И да, заједно гледамо утакмицу, то је нешто што радимо нас троје без маме.

Даривање поклона се у породицама учесника јавља као пракса којој не придају превише значаја. Говоре да или уопште немају ту навiku или да практикују у одређеним приликама, али да им то не значи много.

Виктор: Па и не баш. Немамо ту навiku, културу, како год, да једни другима нешто поклањамо. Мислим, наравно, сем пажње, то стоји, али овако нешто конкретно, што се тиче материјалистичких ствари и немамо баш.

Касја: Па није нам много важно, али ето, за рођендане, за празнике да.

Аћим: Небитно нам је скроз. Али ето, поклањамо једни другима некад.

Неда: Не, немамо ту навiku. Чак и када су рођендани и тако то, ретко кад. На пример, кад је мами рођендан... Додуше, мами некад купимо, некад не, све зависи. А овако немамо навiku да сваке године свако купи сваком поклон.

Клара објашњава да у њеној породици даривање поклона није важно јер не чекају неке посебне прилике за то већ се труде да једни другима стално удовољавају и не гледају на то као на сам чин поклањања. Мартин са друге стране истиче да је, њему лично, даривање поклона леп гест, али да се у његовој породици то није практиковало због економске ситуације. Разлика у придавању значаја и самом практиковању ове праксе може да се објасни и класном разликом између породица ово двоје учесника.

Клара: Па, није важно зато што ми константно једно другима купујемо нешто без разлога и кад год неко нешто од нас потражи, тако да немамо специјалне тренутке за даривање поклона, већ константно, свако свачију жељу, што се неких материјалних ставри тиче, свако свачију жељу испуњава. И не, то за нас нису поклони. Мислим, оно, то онда значи да се на свака два дана обасипамо поклонима, а то није тачно. Само поштујемо једни друге, испуњавамо жеље, да ли су паметне или не, али свако од нас је свакоме испунио жељу кад је желео нешто да добије.

Мартин: Сиромашно смо живели док сам био у средњој, па смо ето мало... Па и док сам био у основној исто. Није баш неко поклањање било. А сад кад сам кренуо на факултет, ето, драго ми је да им купим нешто за рођендан, не знам. Док они, са друге стране, то не практикују јер немају паре. Мада увек и да се немају паре може нешто да се купи, али ето. Мени персонално је битно даривање поклона, јер тако некоме показујеш да ти је стало до њега. Јесте, некад треба и да осетиш да је некоме стало до тебе. Тако да, ето, мени је битно и

да другоме поклоним и да мени неко поклони. Док овако, као породица, може се рећи да нам није битно. Раније су нам баба и деда доста поклањали и на њих смо се ослањали, шта ће баба и деда да нам купе за Нову годину или рођедан и тако то. А овако међусобно и не баи.

Као четврту особину породичних пракси Морган наводи осећај флуидности. Прва димензија флуидности, као особине породичних пракси, односи се на постављање граница између оних који су чланови породице и оних који то нису. Према одговорима на ово питање учесници су се поделили на две групе. Прву групу чине они који породицом сматрају само чланове најуже породице са којима су у сродству.

Сања: Својом породицом сматрам своју маму, тату и браћу.

Мартин: Тата, мама, брат и ја.

Аћим: Мајку и оца. Баке и деке немам.

Са друге стране, већи број учесника чини другу групу. Они поред чланова најуже породице, породицом сматрају и пријатеље, емотивне партнере и све са којима имају близак, интимни однос. Истичу да им крвно сродство није пресудно да би некога сматрали породицом, већ да им је важно каква је неко особа и какав однос имају са том особом.

Клара: Маму, тату, брата и пар пријатеља.

Неда: Маму, тату и брата на првом месту, а после све људе које волим и који воле мене.

Касја: Маму, тату, ширу породицу и пријатеље. Људе у које имам поверења.

Милош: Па првенствено маму, тату и сестру, а онда пријатеље, па онда девојку. Пошто као, оно што кажу, то се стално мења (девојка), а кад нађеш пријатеља то остаје. Зато сам прво навео пријатеље, па онда девојку.

Павле истиче да му крвно сродство уопште није битно да би некога сматрао породицом, док Милош истиче да од најуже породице нико не може да му буде ближи, али када пореди родбину са пријатељима, предност даје пријатељима. Овим се потврђује да праксе интимности не треба поистовећивати са породичним праксама. Практике интимности свакако укључују и породичне односе, али се интимност може успоставити и са људима изван породичног круга.

Павле: Ако сам ја с неким превише добар и имам тај неки отворен однос могу ја и њега да сматрам породицом. Нема везе да ли ми је друг, другарица, небитно.

Милош: Онај ко ми није у сродству, мислим првенствено на маму, тату и сестру, нико од њих не може да ми буде ближи, никако. Ако бирам, између пријатеља и мало даље родбина и све то, опет, зависи у каквом сам односу са том родбином. Прво су ми пријатељи па тек онда даља родбина.

Други аспект флуидности односи се на постављање граница између приватне, унутрашње и јавне, спољашње сфере. Колико је учесницима важна приватна сфера види се из одговора на питање како би реаговали када би неко од чланова породице, нешто што су му они поверили, пренео неке ко није члан

породице или некеме кога они не доживљавају на тај начин. Сви истичу да се то до сада није дешавало и да сматрају да се никада не би ни десило, али своје евентуалне реакције описују као осећај беса, разочарења и наглашавају да би имали потребу да члану породице укажу на грешку. Ово указује на важност постојања граница између јавне и приватне сфере, али још више на значај поштовања тих граница од стране чланова породице.

Емилија: Обзиром да до сада нисам дошла у такву ситуацију, не могу тачно да кажем, али мислим да бих... Првенствено не верујем да би се то десило, али када би се то десило вероватно бих била љута. Па, да, љута. И осећала бих неку већу дозу разочарења полазећи од тога да ја то никад не бих урадила.

Клара: Па побила бих их (смех)! Мислим, шалу на страну, била бих јако бесна баи. Баи, баи, баи! Није се до сада никада десило, али бил бих бесна.

Аћим: То се никада не би десило. Али да се деси био бих оправдано љут.

Милош: Лоша би ми била реакција, не знам која сад тачно, али... Не да би био разочаран, него, не знам, једноставно... Прво би причао с њим да ми то засметало, да то више не ради, значи тек иду неке ствари које треба да им причам и све то, тако да не губимо поверење за џабе.

Закључак

У свим породицама подела улога заснована је на Парсонсоновој парадигми о комплементарној подели улога полова у породици, при чему отац има инструменталну, а мајка експресивну улогу. Ово указује да је и даље заступљена традиционална подела улога између партнера. Уочљива је и родна димензија блискости између деце и родитеља. Учеснице истичу већу блискост са мајкама, а учесници са очевима. Иако се истиче постојање слободе у разговору са оба родитеља родна димензија значајно утиче на блискост и формирање односа између деце и родитеља. Кроз причу о подели кућних послова уочљиво је да у свим породицама доминира подела на мушке и женске послове, при чему мушкарци некада обављају и „женске“ послове, али су селективни када је реч о томе шта ће радити, што је опција коју жене немају. Деца представљају помоћ својим мајкама у обављању кућних послова и управо тако и доживљавају своје ангажовање у сређивању куће или припремању оброка. Ретко је ангажовање осталих укућана у припремању оброка што показује да је кухиња простор који је и даље, традиционално, резервисан за жене. Иако и очеви знају да кувају они то чине ретко или само у посебним приликама. Показало се и да породице које припадају различитим класама имају доста сличности у начинима на које проводе заједничко време упркос класној разлици. Заједнички оброци, гледање телевизије, филмова или емисија и испијање кафе је део породичног живота независно од класне припадности. Даривање поклона показало се као пракса која нема претерано велики значај за кохезију и стабилност породичног живота, али којој различит значај придају породице из различитих класа. Финансијски стабилне породице на даривање гледају као на удовољвање другим

члановима породице, док за породице слабије финансијске ситуације даривање поклона представља праксу која нужно нема велики значај и не практикује се често. Код постављања граница између чланова породице и оних који то нису приметна су два наратива. У првом учесници као своју породицу одређују само чланове своје најуже породице са којима су у крвном сродству, док у другом наративу у породицу укључују и пријатеље, емотивне партнере и све са којима имају однос који се може одредити као интиман. Другом аспекту флуидности, односно граници између приватне и јавне сфере учесници придају велики значај, али им је још важније поштовање постављених граница. Иако сви учесници истичу да се никада није десило да чланови породице изневере њихово поверење, уколико би се то десило њихове реакције би биле негативне и имали би потребу да им укажу на грешку. Овакав став указује на значај постојања утврђених граница између унутрашње, породичне и спољашње сфере, али још више на значај поштовања тих граница од стране чланова породице.

Литература

- Cheal, D. (2008): *Families in Today's World*. London: Routledge.
- Ellis, J. (2018): "Family food practices: relationships, materiality and the everyday at the end of life". *Sociology of Health&Illnes* vol.40(2): 353–365.
- Fuko, M. (2006): *Istorija seksualnosti 1. Volja za znanjem*. Beograd: Karpos.
- Gubrium, J. and Holstein, J. (1999): *What is Family? Further thoughts on a social constructionist approach*. California: The Haworth Press.
- Krstić, N. (2018): *Reprodukcija simboličkih granica kroz porodične prakse u Srbiji*. Doktorska disertacija, Beograd: Filozofski fakultet.
- Крстић, Н. (2017): „Симболичке поделе породичног простора“. *Годишњак за социологију* XIII/19: 25–53. Ниш: Филозофски факултет.
- McIntosh, I., Dorrer, N., Punch, S., Emond, R. (2011): "I Know we Can't be a Family, but as Close as You Can Get: Displaying Families within an Institutional Desing", u: Dermot Esther and Seymour Julie (eds) *Displaying Families*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mesch, G. (2006): "Family Relations and the Internet: Exploring a Family Boundaries Approach". *The Journal of Family Communication*, vol.6(2): 119–138.
- Morgan, D. (2011): *Rethinking Family Practices*. New York: Palgrave Macmillan.
- Jackson, P. (2009): *Changing Families, Changing Food*. New York: Palgrave Macmillan.
- Jamieson, L., Simpson, R., Lewis, R. (2011): *Researching Families and Relationships. Reflection on proces*. New York: Palgrave Macmillan.
- Phoenix A. and Brannen J. (2014): "Reseraching family practices in everyday life: methodological reflection from two studies". *International Journal of Social Research Methodology* vol.17(1): 11–26.
- Stanojević, D. (2018): *Novo očinstvo u Srbiji. Sociološka studija o praksama i identitetima očeva*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja.

Marija Golubović

CHARACTERISTICS OF CHILDREN'S FAMILY PRACTICES IN NUCLEAR FAMILIES

Abstract: The topic of this paper is concerned with the characteristics of nuclear family practices from the children perspective. The idea from which this paper starts is that family practices enable the stability of family life, but also leave space for it to change. As such, they enable us to distance ourselves from the idea of a family as a static phenomenon and offer a deeper insight into the intrafamilial dynamics. Through the experience of what is everyday and common in family life, but also of fluidity and activity in lifes of family members, we gain insight into the way of life of a family, the relationships among its members, and the ways in which family defines itself in relation to others. The aim of the research was to examine whether the relationship between parents and children is gender based, what is the division of roles in the family, as well as how the family sets boundaries between its members, and how to individuals who are not considered family members.

Key Words: family practices, nuclear family, children